JÁNOS KIRÁLY ÉS A RÓMAI SZENT-SZÉK.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Ugyanakkor, mikor a nuntius magyarországi útjára készült, érkezett február 11-ikén Rómába János király küldöttje: Verancsics Antal ó-budai prépost, kit nagybátyja, Statilio János erdélyi püspök hozott az udvarhoz, a hol szerény titkári állását meghaladó befolyáshoz juttatta kiváló tehetsége, sokoldalú műveltsége és ügyes modora. A római küldetésre az a körülmény is ajánlotta, hogy dalmáczíai származásánál fogva anyanyelve az olasz volt.[1])

Az örök városban De Casalis Gergely angol követnél szállott meg, a ki hatalmas pártfogása alá vette őt. A pápa Ferdinánd követével azonnal közölte, hogy a magyar követet fogadni fogja, de igérte, hogy mindazt, a mit tőle hall, tudomására fogja hozni. Dal Borgo ebben megnyugodott.[2])

Verancsics február 14-én Medici bibornok, De Casalis Gergely és Marsupino János által vezettetett be a pápához.

Előterjesztésében uralkodójának a keresztény valláshoz és a szent-székhez hű ragaszkodását magasztalta; a miért is — úgymond — mély fájdalmat okozott neki az, hogy a törvényes formák mellőzésével kiközösíttetett; jó keresztény volt eddig s marad mindenkor; arra a mit tett, hogy a szultánnal szövetkezett, a szükség kényszerítette; most is őszintén fordult Ferdinándhoz békeajánlattal; ha ez visszautasíttatik s

[1]) Utközben nehány napot Velenczében töltött. *Marino Sanuto*, LV. 376. 450. *Charrière* id. m. I. 184.

[2]) Dal Borgo 1532 február 13-iki jelentése, a melyben megjegyzi: »Habet vajvoda multos fautores et procuratores.«

a szultán újabb hadjáratot indít, a következményekért a felelősség azokat terheli, kik nem engedik, hogy a magyar trónra vonatkozó jogigények fölött bíró döntsön. Ő felsége kellő felhatalmazással ellátott követet (Laszkit) szándékozott küldeni ő szentségéhez, a kit a bírói tiszt elvállalására óhajt fölkérni; szándékában megakadályoztatott; most is kész magát ő szentsége ítéletének alávetni; de ha meg nem hallgatják, védeni fogja magát, és segítséget attól kér, a kitől kaphat.

Ezután bemutatta a szultán levelét, melyben János királyt biztosítja kegyelméről, segítségét ajánlja neki azzal a kijelentéssel, hogy az ő barátait a saját barátainak, az ő ellenségeit a saját ellenségeinek fogja tekinteni, és hogy hozzájárúl az egyezséghez Ferdinánddal, ha ez egész Magyarországot neki átengedi; egyúttal jelentette, hogy a szultán is mindazt, a mit Magyarországban elfoglalt, Belgrád és Jajcza kivételével, át fogja adni Jánosnak.

A pápa nyugodtan, figyelmesen hallgatta végig, azután kérdést tett a János és Ferdinánd között folyamatban levő tárgyalások részletei iránt.

Verancsics kitérően válaszolt. A fődolog — úgymond — az, hogy János királyt uralja egész Magyarország, a melynek megosztását a török nem tűrné.

A pápa erre megjegyzé, hogy Ferdinánd Magyarországról nem mond le, és mind az ő örökös tartományainak, mind az egész kereszténységnek biztonsága követeli, hogy legalább Magyarország fontosabb várai és útvonalai az ő kezei között legyenek. Verancsics újra kijelenté, hogy ha Ferdinánd akárcsak egy házat is meg akar tartani Magyarországban, az egyezség nem jöhet létre.

A pápa ekkor azt a kérdést vetette fel: nem elégednék-e meg János Morvaországgal vagy Sziléziával?

Verancsics tagadó választ adott.

Mire a pápa kétségét fejezte ki az iránt, hogy az egyezséget, a mit Ferdinánd és János kötnek, a törökök tiszteletben tartanák.

A magyar követ azzal a kijelentéssel nyugtatta meg őt, hogy a szultán mindent megtesz, a mit János király kiván.

A pápa azon felszólításával, hogy Verancsics írásban nyujtsa be élőszóval tett előterjesztését, az audientia véget ért.[1])

Másnap az audientia lefolyásáról VII. Kelemen maga értesítette Ferdinánd követét, ki Verancsicsnak a török barátságra vonatkozó közléseibe kapaszkodva, azokból azt a következtetést vonta le, hogy minden engedmény, a mit ellenfelének tenne Ferdinánd, a törökök javára szolgálna. Már pedig a törökök azon ajánlatukkal, hogy Belgrádot és Jajczát kivéve mindent visszaadnak, elárulják csalárd szándékaikat; mert azt a két erősséget megtartva, a mikor jónak látják, Jánost megfoszthatják Magyarországtól; míg ellenben az örökös tartományaira és a német birodalomra támaszkodó Ferdinánddal szemben nem volna helyzetök ilyen előnyös. »Ha tehát — úgymond — ő felsége annyira elvakulna, hogy az országot a vajdának vagyis a szultánnak át akarná engedni, a keresztény fejedelmeknek kellene őt ettől a szándékától visszatartaniok.« Fejtegetéseit azzal a felszólítással zárta be, hogy »a vajda, mint a kereszténység rothadt tagja ellen, határozottan lépjen föl ő szentsége«, és mint igaz pásztor és jó atya, Ferdinándhoz állhatatosan ragaszkodjék, a mit az igazság és közérdek követel.

A pápa biztosította őt, hogy így fog eljárni és nem engedi magát eltántoríttatni.[2])

Másrészről az angol, franczia és velenczei követek, úgyszintén több bibornok, nyiltan János király mellett foglaltak állást, és a pápát arra igyekeztek rávenni, hogy a békebírói tisztet vállalja el és János királyhoz küldjön követet. VII. Kelemen a franczia követnek azt az ellenvetést tette, hogy a békebíróságnak ott van helye, a hol az itéletben mind a két fél megnyugszik; Ferdinánd pedig nem akarja magát annak alávetni; továbbá János királyhoz, mivel a kiközösítéstől feloldva nincs, követet nem küldhet. Az auxerrei püspök figyelmeztette, hogy azért is tanácsos Magyarországba követet küldenie, hogy

[1]) Az audientiáról négyféle tudósítás maradt fön: *a)* Dal Borgo február 15 és 24-iki jelentései; *b)* a franczia követ február 22-iki jelentése *(Charrière* id. m. I. 194.); *c)* a velenczei követ február 23-iki jelentése *(Marino Sanuto,* LV. 555); *d)* a mantuai herczeghez intézett, február 17-ikén kelt római levél u. o. 598.

[2]) Dal Borgo imént idézett jelentései.

János királyt az egyházhoz való ragaszkodásában megerősítse és visszatartsa az elszakadástól, a mire — úgymond — okot szolgáltathatna neki az a tény, hogy kihallgatás nélkül itéltetett el. Azután utalt a pápa bizalmas közlésére, mely szerint Jánost négy nappal az itélet kimondása után titokban feloldozta; de ha fel sem oldozta ekkorig, hatalmában áll a feloldozást bármikor megadni, vagy legalább bizonyos időre a kiközösítést felfüggeszteni.[1])

A pápa e közben bibornoki consistoriumot hirdetett; de a meghívást csakhamar visszavonta, a mit Ferdinánd követe helyeselt, mivel úgy tudta, hogy a bibornoki testületben János király részén van a többség. E helyett október 20-ikára csak tizenhárom bibornokot hívott meg értekezletre.

Ezt megelőzőleg a császári követek D'Osma spanyol bibornok kiséretében megjelentek a pápánál, és arra utalván, hogy a császár, a lengyel király és a szász herczeg elvállalták a közbenjárást Ferdinánd és János között, és biztosaik közelebb Passauban összejönnek, arra kérték, hogy míg ez összejövetel kimenetele felől tudósítást kap, a békebíróságot ne vállalja el. A pápa igérte, hogy Verancsics kérésére elutasító választ ad.

A bibornokok értekezletén öten János király mellett szólaltak fel; javasolták, hogy a pápa vegye át a békebíróságot és Jánoshoz bibornok-legátust küldjön; ketten ellenben erőteljesen védelmezték Ferdinánd álláspontját.

A pápa ezek után Verancsics előterjesztésére emlékirat alakjában adta meg válaszát, melynek szövegét előlegesen közölte Dal Borgóval. Kijelenti abban, hogy ha a megindított békealkudozások eredményre nem vezetnek, a békebíró tisztét elfogadni és jó atya módjára betölteni kész. Ellenben arra, hogy Jánoshoz levelet intézzen vagy legátust küldjön, rábírható nem volt.[2])

Mindemellett Verancsics azt a benyomást nyerte, hogy

---

[1]) Dal Borgo február 24-iki és a franczia követ február 27-iki jelentése. (Az utóbbi *Charrière* id. m. I. 193.)

[2]) Dal Borgo, a franczia és velenczei követek idézett jelentései és Salviati bibornoknak febrnár 28-ikán Campeggióhoz intézett jegyzéke. (Az utóbbi a vatikáni levéltárban: Arm. VIII. Ord. I. Vol. C. f. 105.)

a pápa »lelke mélyében János felé hajlik, és érdekében sokkal többet óhajtana tenni, mint a mennyit tehet.« A bibornokok felől pedig, a kikkel érintkezett, azt jelenthette, hogy uralkodója iránt jóindulattal viseltetnek és »minden emberi tekinteten felülemelkedő igazságszeretettől vezettetnek.«[1])

Ő maga a pápára igen kedvező benyomást tett, és szerény, tapintatos fellépésével közelismerést vívott ki. Február végén távozott Rómából.[2])

Nehány nappal utóbb kapta meg Anglia római követe VIII. Henrik február 9-iki jegyzékét, melyben őt János király ügyének erélyes felkarolására utasítja. Elmondja, hogy megkapta a pápa január 4-iki levelét, melyben a törökök készülő invasiójával szemben segítséget kér. Nem ad hitelt a híreknek s nem is hiszi, hogy ezeket a pápa komolyan veszi. Miután a pápa minden igyekezetét birtokainak kiterjesztésére, a császár »világuralmának« megalapítására (totius orbis christiani monarchiam) irányozza: »nevetséges« másokat a török veszedelemmel rémíteni.

Csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy a pápa két körülményt hallgatással mellőz, noha a fenyegető veszedelemben lényeges tényezőként szerepelnek. Az egyik az, hogy minden jog és igazság ellenére, a császár kedveért, János magyar királyt a nélkül, hogy ez magát védhette és meghallgattatott volna, királyi méltóságától megfosztotta és Bolognában hozott itéletével az egyház kebeléből kivetette. A másik az, a mit Grimani bibornok a pápának több bibornok jelenlétében nyiltan előadott, hogy a török császár szívesen kötne békét vagy fegyverszünetet a császárral, Ferdinánddal és a többi keresztény hatalmakkal. Ugyanakkor ő maga is a magyar király követeitől értesült, hogy János esküvel kötelezte magát ezen béke kieszközlésére, ha a császár és Ferdinánd vele tisztességes feltételek mellett egyezségre lépnének, vagy a fenforgó ügyet bíró itéletére bíznák. Ha

[1]) Verancsics levele Rómából, 1532 február 20-ikáról János király titkárához. Verancsics munkái, IX. 297.

[2]) A franczia követ idézett jelentése és egy február 19-ikén Velenczébe küldött római levél. Az utóbbi *Marino Sanuto*, LV. 616. — Verancsics útközben, márcz. 5-ikén, Velenczében megállapodott. U. o. 555.

ez igaz, a pápa és a császár ezen tényét (a kiközösítést) nem lehet másképen magyarázni, mint úgy, hogy a török támadás hírét hazugságnak tartják s azzal másokat ijeszteni akarnak.

A király ezek után meghagyja követeinek: »értessék meg a pápával, hogy a mikor excommunicatióival és censuráival akár jogosan, akár jogtalanúl, de mindenesetre a császár kedveért, a magyar királyt sujtotta, ezzel azt a hatalmas uralkodót arra kényszerítette, hogy külső segítségért folyamodjék, a miből annyi keresztény vér ontása és baj meg veszedelem következett. Ezt olyan *iszonyú szavakkal* (atrocibus verbis) adják elő, hogy a pápa a történteket bánja meg, és azokon okulva ezentúl óvakodjék nagy uralkodók viszályaiban bárkinek kedveért, vagy dicsvágya sugallatára eltérni attól az ösvénytől, melyet az isteni törvények, a kánonok, szent férfiak tekintélye és a természetes ész kijelölnek.« Ezzel kapcsolatban ismételjék azt a többször előterjesztett kérést, hogy a király (házassági) ügyét ne Rómában, hanem Angliában tárgyaltassa.

Továbbá rójják meg a pápa eljárását, mely szerint a törökök részéről fenyegető veszély elhárítására nem keres más módot mint azt, hogy az ő és a franczia király segítségét kéri ki. Tisztán látja, hogy ennek a veszedelemnek okozói a pápa és a császár. A törököt nem a keresztény vallás elleni gyűlölet vezeti, hanem az a szándék, hogy a császárt és Ferdinándot »megrendszabályozza«, határtalan uralomvágyukat korlátozza. Erre az időpontot alkalmasnak látja, mert tudja, hogy a császár és a többi keresztény fejedelmek között nem áll fen őszinte barátság, a pápa pedig a leghatalmasabb uralkodókat, a franczia és angol királyokat elidegenítette, nem szűnik meg némely olaszországi államot, a magyar királyt és őt, a császár kedveért sérelmekkel illetni. Pedig kötelessége volna oda hatni, hogy a császár fékezze hatalomvágyát, a testvére és a magyar király között fenforgó ügyet békésen intézze el, ennek ügyébe ne avatkozzék, és Angliában való tárgyalását ne ellenezze. E nélkül hiába igyekezik a pápa őt rábírni, hogy a kereszténység védelmére fegyvert fogjon.

Ha mindazáltal meggyőződnének arról, hogy a pápa által jelezett hírek alaposak, és a szultán csakugyan hajóhadat és

két sereget szervez, a melyekkel nem egyik-másik fejedelem országát készül megtámadni, hanem az egész kereszténység kárára tör: ez esetben biztosítsák a pápát, hogy ő egész erejével és utolsó csepp véréig kész a keresztény vallást oltalmazni s a franczia királylyal egyesülve hatalmas sereget vezetni a törökök ellen.

Beszéljék rá a pápát, hogy ha annyira fél a törököktől, már csak azért is, nehogy valamikép az ő fogságukba essék, jöjjön személyesen Avignonba, a hol ő és a franczia király meg fogják védelmezni.

Végre közöljék a pápával, hogy a kereszténység érdekét szem előtt tartva, a lengyel királyt felkérte, hogy Ferdinánd és János király között a békebíró tisztét vállalja el.[1])

Arról, hogy az angol követek ezen utasításnak mily módon feleltek meg, jelentéseikből tudomást nem nyerünk.

A pápa, Verancsics előtt tett nyilatkozatával öszhangzásban, Pimpinelli érseket megbízta, hogy az értekezleten, melyet a császár, Ferdinánd, a lengyel király és János biztosai tartandók voltak, a szent-széket képviselje;[2]) Campeggio bibornok-legátust pedig utasította, hogy az egyezségnek »a római királyra nézve tisztességes feltételek alatt« létrejöttét mozdítsa elő.[3])

Az utóbbi Regensburgban a birodalmi gyűlésen vette ezt az utasítást, mire az ott levő császári tanácsosokhoz jegyzéket intézett, melyben egyebek között így szól: »Ő szentsége több oldalról értesült, hogy ha a fenséges római király és ellenfele között Magyarország trónja tárgyában fenforgó viszály kiegyenlíttetik, a törökök a keresztények ellen tervezett támadásról lemondanak.... Ezért tekintve azt, hogy Magyarország meghódítása csak nagy költséggel és veszedelemmel vihető végbe, s ez a vállalat sorvasztó láz gyanánt kimeríti a fenséges római király egész erejét: ő szentsége a viszály békés kiegyenlítését kívánatosnak tartja, természetesen feltéve, hogy a feltételek

[1]) *Simonyi:* Londoni Okmánytár, I. 172—181.

[2]) Az 1532 február 26-ikán kelt megbízólevél a vatikáni levéltárban: Arm. XL. Vol. 36. f. 110.

[3]) Salviatinak idézett február 28-iki jelentése.

igazságosak és tisztességesek lesznek, és a törökök a keresztények elleni támadásról valóságosan lemondanak.«[1])

A tanácsosok válasza úgy hangzott, hogy a császár és a római király, követve a szent atya tanácsát, igyekezni fognak az egyezséget »János vajdával« megkötni.[2])

Azonban a kitűzött határnapon Passauban V. Károly és Ferdinánd biztosai hiába várták a lengyel király és János küldötteit.

A pápa, mikor erről értesült, fel volt háborodva. Ugy nyilatkozott Ferdinánd követe előtt, hogy János ezen magatartásával barátait elnémítja, és bebizonyítja, hogy az ellene Ferdinánd és követe által emelt vádak alaposak. Ő — úgymond — azt hitte, hogy János vajda őszintén óhajtja a békét; belátja, hogy csalódott.[3])

Ezalatt a császár még egy kisérletet tett; újra felkérte a lengyel királyt, bírja rá Jánost, hogy küldje biztosait Passauba.[4]) Ezt a megkeresést Campeggio bibornok is támogatta.[5])

Azonban János király ekkor már bizonyos lévén a felől, hogy a szultán sereget vezet Magyarországba Ferdinánd ellen, béketárgyalások indítására többé nem gondolt. Május 6-ikán értesítette a lengyel királyt, hogy Passauba nem küld biztosokat, mert ott ki fognák őket játszani, a mint a korábbi békealkudozások alkalmával történt. Sőt ellentétben Rómába írt levelei és küldött üzenetei tartalmával, a pápai közbenjárást sértő kifejezésekkel visszautasította.

»Csodálkozással értesültünk — úgymond — a pápa azon felhívásáról, hogy biztosainknak adjunk felhatalmazást arra, hogy a mennyiben a béketárgyalások meghiusulnak, az ő bírói itélete alá bocsáthassák ügyünket. Ő szentsége ugyanis Károly császár által annyira meg van rettentve, s félelemből annyira hódol neki, hogy sem ő, sem legátusa nem mernek minket leveleikben és válaszaikban királynak címezni; mintha Magyar-

[1]) Kelet nélküli másolata: Nuntiatura Germaniae, V. LIV. f. 62.
[2]) A kelet nélküli jegyzék u. o. f. 64.
[3]) Dal Borgo 1532 márczius 12 és 27-iki jelentései.
[4]) A császár márczius 17-iki levelét közli *Theiner:* Monumenta Poloniae, II. 490.
[5]) Campeggio 25—26-iki jelentése. Litterae Principum, Vol. XI. f. 118.

országban a királyok nem a nép választása és a koronázás által, hanem annaták fizetésével és pápai megerősítés által emelkednének a trónra.« A pápa — folytatja — azt az alaptalan vádat emelvén ellene, hogy a törököknek utat nyitott a keresztény országokba, súlyos méltatlanságot követ el rajta; mert ő eljárásával a kereszténységet nagyobb pusztulástól mentette meg. Sajnálja, hogy a pápa a keresztény hatalmakat képeseknek és készeknek hiszi a törökök ellen egyesült erővel háború indítására, és bízik azokban a fejedelmekben, a kik a kereszténység veszedelmét előidézték, a kik sem Konstantinápoly elestét, sem Bosnyákország meghódítását, sem Magyarország pusztulását meg nem akadályozták.[1])

Mind a császár, mind Campeggio bibornok tiltakoztak János király azon feltevése ellen, hogy a pápára nyomást gyakorolnak.[2]) De szavaik hatástalanúl hangzottak el.

Szintúgy a berenhidai gyűlésre küldött jesi püspök sem tehetett semmit a két ellenkirály közötti viszályok megszüntetésére. Ferdinánd ugyanis, ezen gyűlés létrejöttét meghiusítandó, maga hirdetett szent György napjára Esztergomba országgyűlést, melynek helyéül később Pozsonyt jelölte ki; de most viszont János király tiltotta el híveit attól, hogy itt megjelenjenek.

Pozsonyban csak Ferdinánd hívei gyültek egybe. Körükben megjelent a jesi püspök és buzdította őket, hogy híven ragaszkodjanak királyukhoz, egyúttal biztosította, hogy a szent-szék és a keresztény hatalmasságok nem fogják őket elhagyni.[3])

Magatartása Ferdinánd elismerésével találkozott ugyan, de az ellenpártra befolyást nem gyakorolt.[4])

---

[1]) A május 6-ikán kelt levél egykorú másolata a vatikáni levéltárban: Castel Sant-Angelo, Arm. XIV. c. VI. n. 61. Egy másik másolata a simancasi állami levéltárban. V. ö. *Óváry* id. h. 48.

[2]) Campeggio bibornoknak julius 7-ikén a lengyel királyhoz intézett levele *Theiner* id. h. 496. A császár julius 3-iki levele Simancasban. V. ö. *Óváry* id. h. 51.

[3]) Magyar országgyűlési emlékek, I. 433—437.

[4]) Dal Borgo május 29-iki jelentésében említi, hogy Ferdinánd megbízásából a jesi püspök működéséért köszönetet mondott a pápának.

VII.

Ferdinánd az 1532-ik év márczíusa elején már bizonyos volt a felől, hogy a török szultán tavasz nyiltával sereget vezet Magyarországba; ezért a pápa által megajánlott segélyösszeg utalványozását kérte; de azt a választ kapta, hogy a pénz csak abban az esetben fizettetik ki, ha Olaszország a török támadástól megkimélve marad.[1])

A pápa ezalatt az egyezség létrehozására irányuló igyekezeteivel nem hagyott föl.

Május második felében V. Károly és Ferdinánd elé terjesztett egy tervet, melynek merészsége úgyszólván megdöbbentő.

Ujra azt ajánlotta, hogy Ferdinánd engedje át »Magyarország legnagyobb részét« Jánosnak; de kilátást nyujtott arra, hogy Magyarország elvesztéseért biztosabb és gazdagabb területeket szerezhet kárpótlásúl. A velenczei köztársaság elleni háborúra hívta őt fel, a melynek szerencsés befejezése után Velencze város a rhodosi lovagrendnek jutna, területe pedig V. Károly, Ferdinánd és a franczia király között osztatnék fel, a kik azután egymás közt és János királylyal szövetséget, a szultánnal pedig előnyös békét kötnének.[2])

Ezt a tervet Ferdinánd megfontolásra sem méltatta;[3]) ellenben János király főbb párthíveinek, különösen Erdődi Simon zágrábi püspöknek és Laszki Jeromos erdélyi vajdának excommunicatióját kérte és a segélyösszeg megküldését sürgette.[4])

A pápa junius 13-án a bibornokokkal értekezletet tartott Ferdinánd segélyezése tárgyában. Egyik bibornok nyiltan felszólalt az ellen, hogy a szent-szék a »római királynak« segítséget küldjön; arra utalt, hogy első sorban az egyház, az apostoli szék és Olaszország érdekeit kell szem előtt tartani; már pedig Ferdinánd támogatásával ő szentsége magát és a szentszéket háborúba bonyolíthatja; azután kiemelte, hogy a török

[1]) Ferdinánd jegyzéke Dal Borgóhoz 1532 márczius 3-ról és Dal Borgo jelentése márczius 27-ről.

[2]) Dal Borgo 1532 márczius 23-iki jelentése. *Bucholtz* id. m. IX. 110.

[3]) Ferdinánd és Dal Borgo fenmaradt levelezésében ezen tervről említés nem történik.

[4]) Ferdinánd jegyzéke Dal Borgóhoz junius 10-ről Bécsben.

támadás elhárítható, ha Magyarországot ellenfelének engedi át Ferdinánd, ki erre köteles is, mivel Magyarország rendei a szabad királyválasztás jogával bírnak és a vajdát előbb választották meg uralkodójukká.[1])

A pápa erre tüzetesen czáfolta állításait; fejtegette, hogy Ferdinándnak joga van Magyarország trónjára, és hogy az egyezség létrejöttét János vajda hiusította meg, a miről ő személyes tapasztalásból is meggyőződött; felhozta Verancsicsnak ő előtte tett nyilatkozatát, hogy ha Ferdinánd csak egy házat is meg akar tartani Magyarországban, béke nem jöhet létre.

Több bibornok, köztök Salviati, Ferdinánd mellett szólott. Azok, kik a franczia párthoz szítottak, nem merték vezéröket támogatni.[2])

Az értekezlet után a pápa Dal Borgónak élőszóval, és Ferdinándnak írásban tudomására hozta elhatározását: legszívesebben személyesen jelennék meg Magyarországban és venne részt a törökök elleni háborúban; de mivel ez nem lehetséges, azt ki személyéhez legközelebb áll és előtte legkedvesebb, unokaöcscsét, Medici Hippolyt bibornokot küldi mint legátust segélypénzzel, a melyet tízezer magyar lovas zsoldjának fedezésére szán.[3])

Az ifju, csak tizenhat éves bibornok augusztus közepe táján érkezett Regensburgba; majd Magyarországba ment, hol a pápai pénzen fogadott hadosztálynak feszülettel ékesített zászlót adott át.[4])

Ismeretes, hogy Szulejman 1532-ik évi hadjárata dicstelen véget ért. Jurisics Miklós hősi ellenállásával huszonöt napon át feltartóztatta Kőszeg alatt. Azután pedig a Ferdinánd által

---

[1]) Dal Borgo nem nevezi meg a bibornokot, azt mondja róla, hogy egészen a franczia király híve, és támogatásával a pápai szék elfoglalására számít.

[2]) Dal Borgo junius 16-iki jelentése.

[3]) Dal Borgo imént idézett jelentése és a pápának 1532 junius 18-án és julius 7-ikén Ferdinándhoz intézett brévéi. *Baronius* id. h. 236.

[4]) *Baronius* u. o. A vatikáni levéltárban 1532 okt. 31-én Bolognából Salviati Jakabhoz intézett levél találtatik, a melyben Martino (?) jelenti, hogy Magyarországban a pápai hadosztálynak az októberhavi zsoldot kifizette. (Arm. VIII. Ord. I. Vol. c. f. 140.)

Bécs alatt egybegyüjtött sereggel megütközni nem mert. Eredmény nélkül tért vissza Konstantinápolyba.

A pápa János királylyal az összeköttetést ekkor ismét megszakította. Helyreállítására 1533 tavaszán történtek az első kisérletek János király előkelő párthívei részéről, kétségkívül az ő hozzájárulásával.

A legelső, a ki VII. Kelemenhez fordult, Bánfi János nádor volt. Levelében az ország siralmas állapotának jellemzése után, uralkodójának a béke és rend helyreállítására irányuló buzgó törekvéseit magasztalja. Felkéri a pápát, hogy a kereszténységben a békesség létrehozására hasson. Figyelmezteti, hogy háborús időkben legkönnyebben terjednek az eretnek tanok, melyek immár »Magyarországot is megmételyezték.« [1])

Egy hónappal utóbb Brodarics István szintén Magyarország szomorú állapotát állitja a pápa szemei elé.[2])

Majd julius elején Frangepán Ferencz, ekkor már kinevezett kalocsai érsek, egyenesen azért veszi a tollat kezébe, hogy uralkodóját VII. Kelemen jóakaratába ajánlja.[3])

Ezalatt De Casalis Gergely angol követ szintén nem szünt meg János javára érvényesíteni befolyását, melyet nem vesztett el, annak daczára, hogy VIII. Henrik viszonya a szentszékhez mind válságosabbá alakult. És ebben az időben tűnik föl az örök városban Szondi Pál esztergomi kanonok, a szent Péter bazilikájának magyar gyóntatója, a ki a hatalmas Farnese Sándor bibornok bizalmas udvari emberével, Manetti Juvenalis Latinussal baráti összeköttetésben állván, politikai tényezővé is lett.[4])

---

[1]) Eredetije a vatikáni levéltárban. *Óváry* id. h. 56.

[2]) Május 8-ikán. Eredetije ugyanott. Kivonata ugyanott.

[3]) Julius 5-iki levele ugyanott. Kiadta *Theiner* id. h. 622.

[4]) *Koliányi* (Esztergomi kanonokok, 140.) 1534-től rendelkezett felőle adatokkal. Hogy már 1533 elején is mint poenitentiarius tartózkodott Rómában és jelentékeny állást foglalt el, tudjuk onnan, hogy 1533 őszén Magyarországban tartózkodván, Brodarics deczember 10-ikén a pápának jelenti, hogy Szondi nemsokára visszatér. (*Theiner* id. h. 626.) Manettivel való összeköttetéséről és politikai szerepéről értékes részleteket tartalmaznak az 1535 tavaszán császári fogságba került De Casalis Ferencz és Corsini András vallomásai. (Brüsseli Okmánytár, I. 274, 280.)

A helyzet ekkor Rómában János királyra kedvező volt. Ferencz franczia király ugyanis, míg egyrészről súlyosan érezteté neheztelését a pápával azért, hogy a Habsburgok politikáját támogatja, másrészről mindenre kész volt, hogy őt magához vonja; sőt ajánlatot tett, hogy második fia nőül veszi a pápa unokahugát, Medici Katalint.

VII. Kelemen örömmel fogadta ezt a tervet, a mely az ő és családja ambitiójának nagy mértékben kedvezett, egyúttal a szent-szék érdekeinek szempontjából is jelentékeny előnyöket igért. Ő maga fejtette ki Ferdinánd követe előtt, hogy miután Angolország a schisma határszéléhez jutott el s Francziaországot is királyának elégületlensége a példa utánzására késztetheti: az alkalmat, mely családi kapcsolatok létesítésével a veszély elhárítására kínálkozik, elutasítania nem szabad.[1])

Személyesen készült Francziaországba, hogy ott Ferencz királylyal találkozzék és a házasságot megáldja.

Casalis Gergely ezen fordulatot a magyarországi politika szempontjából nagyobb actió megindítására vélte fölhasználandónak. E végből testvérét Ferenczet, a nyár folyamán Magyarországba küldötte.

Itt abban történt megállapodás, hogy De Casalis János mint a magyar király követe, a pápát Francziaországba kisérje, a franczia királylyal való találkozáson jelen legyen, ott a pápát rábírja, hogy a kiközösítést önként vonja vissza és vele bensőbb összeköttetést létesítsen.[2])

János király augusztus elején Casalis Ferenczet visszaküldötte a pápához, kinek élőszóval volt előterjesztést teendő.[3])

Ezen alkalommal Brodarics is küldött Rómába levelet, melyben kiemeli, hogy János király, noha »a szent-szék részéről eltaszíttatott és méltatlan elbánásban részesült«, országát a hitújítástól megóvni igyekezik és az egyetemes zsinat össze-

[1]) Sanchez 1533 deczember 20-iki jelentése. *Buchholtz* id. m. IX. 123.

[2]) Ezt Cifuentes grófnak, császári követnek 1533 szeptember 17-ikén V. Károlyhoz intézett jelentéséből tudjuk. Ez angol kivonatban megjelent: Calendar of Spanish State Papers, IV/2. 807. Londonban lakó tudós társunk, Kropf Lajos, szíves volt a British Muzeumban őrzött kéziratokból az eredeti spanyol szöveget közölni velem.

[3]) 1533 julius 29-ikén. *Theiner:* Monumenta Slavorum, 623.

hívását óhajtja; megjegyezvén, hogy ha ezzel a pápa késik, a királyok hirdetnek zsinatot.[1])

Ezzel a schisma rémképét állítván a pápa elé, nyomást akart rá gyakorolni uralkodója érdekében.

A várt hatás nem maradt el. Válaszában a pápa biztosította őt a felől, hogy komoly szándéka a zsinatot mielőbb megtartani. János királyra vonatkozólag biztató nyilatkozatot tett. »A mit — így szól — fejedelmednek a hit védelme és az eretnekségek kiküszöbölése érdekében kifejtett őrködése és buzgósága felől írsz, szívesen vettük. . . . Reméljük, hogy miként akaratunk ellenére, hivatalunk által kényszerítve határoztuk el magunkat arra az eljárásra, a mit a körülmények természete és az időviszonyok hatalma követelt, szintúgy a békességnek hőn óhajtott létrejötte után örömmel fogunk visszatérhetni a jóakarathoz és az atyai szeretethez, a mit az ő személye iránt régtől fogva táplálunk.« [2])

Ezen diplomatikus homályba burkolt kifejezések értelme az volt, hogy a pápa loyalisan ragaszkodott ahoz az óhajtáshoz, hogy János és Ferdinánd között egyezség jőjjön létre, s ettől tette függővé régi jóindulata felelevenedését.

VII. Kelemen szeptember 9-ikén útra kelt Franciaországba. Marseilleben hosszabb ideig együtt volt Ferencz királylyal. Ott megjelent De Casalis János. Ennek működését éber figyelemmel kisérte Cifuentes császári követ, a kivel a pápa október 14-ikén közölte, hogy még nem találkozott a magyar követtel; november 9-ikén pedig tudomására hozta, hogy a kiközösítéstől való feloldozás ügyének elintézését Rómába visszatérésének idejére halasztotta el, a mikor János király a feloldozásért kérvényt fog benyujtani.[3])

[1]) 1533 augusztus 1-én. U. o. 624.

[2]) 1533 december 3-ikán. U. o. 625.

[3]) Cifuentes gróf császári követnek 1533 október 14-iki jelentése Marseilleből: »En lo del Vajvoda hable a S. S. y me dixo que aqui estava su embaxador y que hasta aqui no le habian hablado en ninguna cosa, mas que si lo harian que el ternia cuydado de lo que Vostra (Majestad) escrivia yo terne la mano en los negocios segun lo que importa.« És november 9-én ugyanonnan írja: »Tambien me dixo (Su Santidad) que no se havia dado ninguna absolucion al Vajvoda ante se havio remitido su negocio en Roma, proque en este tiempo traeria poder bastante.« (Kropf Lajos szíves közleménye.)

De Casalis Gergely azon volt, hogy János királyt ilyen kérvény bemutatására bírja. Felkérte Frangepán érseket és Brodarics püspököt, hogy ellenszegülését győzzék le. Ezek igyekezeteik eredményéről deczember 1-én kelt nagyérdekű levélben számoltak be:

»Felséges urunknak — írják — az a véleménye, hogy olyan büntetéstől, a melylyel az egész világon uralkodó jogelveket megsértve sujtották, feloldozásért folyamodni nem köteles. Nem képzelhető ugyanis bűntény, a melyért királyt, ellenségeinek vádja alapján, idézés, kihallgatás, bizonyítás nélkül, a törvényes eljárás mellőzésével kiközösíteni szabad. Igy elbánni magán emberrel sem kellett volna, annál kevésbbé királylyal, legkevésbbé olyan királylyal, kinek országától az egész kereszténység jóléte függ. Azért ezzel az itélettel, melyet kihirdetésekor tudós férfiak érvénytelennek nyilvánítottak, a király nem sokat törődött, és azt állítja, hogy szentséges urunk kötelezve van, azt a mi helytelenül történt, visszavonni.«

»Mindazáltal nagy nehezen rábírtuk őt arra, a mit Uraságod és testvére Ferencz úr, megértenek a flórenczi Corsini András titkártól és ő felsége utasításából, melyet Uraságtok részére írt. Most már Uraságtok feladata szentséges urunknál kieszközölni, hogy az egyházi büntetések hatályát tényleg szüntesse meg. Ő szentsége a király ártatlansága és ügyének igazsága mellett az ország helyzetét is vegye tekintetbe. Odáig jutottunk, hogy Luther tanai már megmételyezték Magyarországot.... A lutheranismus... Budán hirdettetik a király megegyezésével, a ki felszólalásunkra azt szokta válaszolni, hogy ő ki van közösítve. Nehezen eszközöltünk ki tőle annyit, hogy követének (Corsininak) visszaérkezéseig a lutheránus tanok nyilvános hirdetését eltiltotta. Véleményünk szerint ő szentségének nem szabad ezeket a dolgokat elhanyagolnia, hanem a királyt fel kell oldoznia, s mennél szorosabban magához csatolnia.... Nehányan vagyunk, kik mindent megteszünk, hogy a királyt az apostoli szék iránti hűségben megtartsuk; de miután ő felsége nagy mértékben el van keseredve, ha az ellene elkövetett iszonyú sérelem nem orvosoltatik, kétséges, vajjon czélt érünk-e? Higyje el ő szentsége, nagy előnyök igéretével

igyekeznek a királyt rábírni, hogy országában a lutheranismust ne tiltsa el. . . . Ő szentsége és a főtisztelendő bibornok urak fontolják meg, hogy ha rövid idő alatt ennyire elhatalmasodott ez a baj, mi fog ezentúl történni, ha üdvös és keresztény gyógyszerek alkalmazásáról nem gondoskodnak.« [1])

János király Corsini által új megbízólevelet küldött Casalis Ferencz részére, [2]) kit felhatalmazott, hogy a feloldozást kérje; de csak azon esetben, ha bizonyosságot szerez magának a felől, hogy a pápa kinyilatkoztatná, hogy a kiközösítést igazságtalanúl alkalmazta reá.[3])

Corsini 1533 deczember 10-ikén utazott el Budáról. Velenczében arról értesült, hogy a pápa már visszatért Franczia országból Rómába.[4]) Ő maga nem ment oda, hanem a rábízott iratokat elküldötte Casalis Ferencznek. Ez eljárt a megbízatásban; de a pápa kaczagva hallgatta meg azt a naiv kívánságot, hogy ő maga igazságtalannak bélyegezze saját eljárását, és a feloldozás ügyét elintézetlenül hagyta.[5])

Ellenben az 1533-ik év végén Ferdinándnak azért, hogy a szultánnal »örök békességet« kötött s abba a szent-széket is befoglalta, köszönetét és elismerését fejezte ki.[6]) Majd nuntiust küldött hozzá, névszerint titkárát, Vergerio Pétert.[7])

Épen ekkor várták Konstantinápolyból Magyarországba Gritti Alajost, ki hivatva volt a szultán megbízásából Ferdinánd és János között egyezséget hozni létre.

Vergerio, ki Velenczében tartózkodása idején a hatalmassá lett doge-fiuval barátságot kötött volt, mind a pápától, mind Ferdinándtól felhatalmazást kapott, hogy vele tárgyalásokba bocsátkozhassék.[8]) Mikor pedig az a terv merült föl,

[1]) Az 1533 deczember 1-én kelt levelet közölte *Simonyi*: Londoni Okmánytár, 186—188.

[2]) Az 1533 deczember 10-én kelt megbízólevelet közli *Theiner* id. h. 623.

[3]) Ezt Casalis vallomásából tudjuk. Id. h. 266.

[4]) 1533 deczember 8-ikán tartotta bevonulását Rómába a pápa.

[5]) Casalis idézett vallomása.

[6]) Az 1533 deczember 15-én kelt brévét közli *Buchholtz* id. m. IX. 121.

[7]) Vergerio bécsi nuntiaturájára vonatkozó iratok ki vannak adva a *Nuntiaturberichte aus Deutschland* első sorozatának első kötetében.

[8]) Vergerio 1534 január 23-iki febr. 2-iki és márcz. 13-iki jelentései: Nuntiaturberichte, I. 164—192.

hogy Ferdinánd, János és a lengyel király személyesen találkozzanak: ezen az összejövetelen a pápa képviseltetni akarta magát, nem ugyan nuntius, hanem egy flórenczi ügynök által.[1])

Azonban Gritti késett, nem is jutott el Magyarországba; útközben megöletett.

Mialatt az ő megérkezését várták, 1534-ben nyár elején Frangepán Ferencz érsek még egy kisérletet tett a pápánál, hogy a lutheranismus terjedésének megállítása érdekében vagy ürügye alatt, János királyhoz nuntius küldését eszközölje ki.[2]) Szondi Pál is támogatta őt.[3])

A pápa a julius 13-ikán tartott bibornoki consistoriumban felolvastatta Frangepán levelét s előadta, hogy a »vajdához«, a ki ki van közösítve, és a feloldozást, mivel azért folyamodni elmulasztotta, nem nyerheti el: nuntiust küldenie a szent-szék tekintélyére való tekintet tiltja. A jelenlevő bibornokok hozzászóltak az ügyhöz; de a határozat kimondását a következő ülésre halasztotta el a pápa,[4]) a ki azonban ezt az ülést már nem tarthatta meg, mert súlyos betegségbe esett és szeptember 25-ikén meghalt.

Fraknói Vilmos.

---

[1]) 1533 márczius 9-iki római levél (tévesen 1532-re téve). *Marino Sanuto*, LV. 631.

[2]) A levélről az alább idézendő consistoriumi jegyzőkönyv szól.

[3]) Ezt Corsini András vallomásából tudjuk. Id. h. 270.

[4]) A consistoriumi ülés jegyzőkönyvét közli *Pray:* Annales V. 229. (n) jegyzet.